

Moderna vremena

Pogledaj... sve je puno knjiga.

KRITIKA • Piše: DRAGAN JURAK • 19.05.2016.

SLOBODAN ŠNAJDER

Slobodan Šnajder : Doba mjedi

„Doba mjedi“ roman je koji zatvara jedan golemi literarni krug **Slobodana Šnajdera**. Krug od „Hrvatskog Fausta“ do „njemačkog Behemota“. Od čuvene drame s početka osamdesetih o uprizorenju Goetheova „Fausta“ u Hrvatskom državnom kazalištu, kako je za vrijeme NDH bilo preimenovano Hrvatsko narodno kazalište u Zagrebu, do romana o ratnoj i poratnoj sudbini njemačke zajednice u Hrvatskoj.

U židovskoj eshatologiji Behemot je čudovište Kaosa koje vlada kopnom. Pred kraj svijeta **Behemot** i **Levijatan**, vladar mora, uspostaviti će vladavinu terora i zagospodariti svijetom, ali će ih Bog uništiti. U drugoj verziji Behemot i Levijatan borit će se jedan s drugim sve do međusobnog uništenja. Tada će svanuti dan čestitih i pravednih. Židovska eshatologija prepuna je referenci na taj mit. Njega je popularizirao i **Hobbes** koji je u Behemotu vidio metaforu ne-države, kaosa, stanje bezakonja, nereda i anarhije. Od Hobbesa metaforu je preuzeo **Franz Neumann**. U jednoj od prvih sveobuhvatnih analiza strukture i prakse nacizma Neumann njemački nacionalsocijalizam naziva – Behemotom. Čudovištem ne-države, kaosa, vladavine bezakonja i anarhije koje je „progutalo prava i dostojanstva čovjeka te stremi za tim da preobrazi svijet u kaos prevlašću nad divovskim kopnenim masama“.

„**Doba mjedi**“ započinje u njemačkim zemljama druge polovice XVIII stoljeća. Schwabenlandom i južnom Njemačkom kruže gladne godine, a za njima dolaze i činovnici bečke carice nudeći njemačkim seljacima – Transilvaniju, tu daleku, čarobnu zemlju austrijske carevine. Njemačke još nema, Pruska je u pobjedama, i nijemstvom dominira bečko carstvo. Tako će ostati još dugo, gotovo čitavo stoljeće, sve dok Pruska ne porazi Austriju, oko sebe okupi njemačko carstvo, i preuzme dominaciju nad nijemstvom.

Ponukan zovom Beča, ponukan obećanjem plodne zemlje, Georg Kempf napušta rodnu grudu i na splavi, koju također plaća carica Marija Terezija, Dunavom kreće prema Transilvaniji. Južnu Njemačku napušta kod Passaua, prolazi kroz Beč i Budimpeštu, a onda ga u „Wolkowaru“, „Sclavoniji“, iskrcavaju sa splavi i obavještavaju da je u – „Transilvaniji“. I tako započinje migrantska povijest obitelji Kempf.

U Nuštru, kod Vinkovaca, Georg Kempf zasijati će slavonsku zemlju, podići kuću, a onda poslati kući pismo s vapajem: „Šaljite Frauen“. Ubrzo, istom dunavskom rutom stići će i Švabice, sklapat će se brakovi, stvarati obitelji, a imena će se

iz generacije u generaciju početi mijenjati. Georg će postati Đuro, pa onda Đuka; Theresia će postati Tereza, pa onda Reza, Rezika... i tako će proteći stoljeće i pol. Početkom XX stoljeća raspast će se Austro-Ugarska, ta njemačka Atena, a početkom tridesetih njeno mjesto na čelu nijemstva preuzet će njemački Behemot. Daleki udar kopita u Berlinu odjeknut će sve do Nuštra. Tridesetih godina Kempfovi su postali Volksdeutscheri, piše Šnajder, „etnički Nijemci izvan Reicha“. Uskoro, povijest jedne obitelji, povijest jedne zajednice, naglo će se primaknuti svom kraju.

Doba mjedi, doba zmije koju je Mojsije načinio prema naredbi Boga, doba je odsutnog Boga; doba ideje u koju se mora vjerovati i vrijeme obožavanja mjedenih kumira. A u tom dobu počinju se najgori užasi.

Kada Behemot iz Austrije, njemačkog Ostmarka, iz Mađarske i Bugarske, provali u kraljevinu Jugoslaviju, Kempfovi će postati dijelom Nove Europe, proširenog „trećeg carstva“. Kao Nijemci izvan granica Reicha neće podlijezati mobilizaciji u Wehrmacht, ali će zato kao nositelji njemačke krvi biti mobilizirani u Waffen-SS. Mnogi će završiti u zloglasnoj „Princ Eugen“ SS-diviziji, nazvanoj po slavnom vojskovođi koji je oslobađao Transilvaniju, a Georg Kempf, potomak originalnog Georga Kempfa što ga je Dunav doveo u Slavoniju, bit će mobiliziran u još zloglasniju Waffen-SS diviziju „Galaciju“, u velikom broju sastavljenu od ukrajinskih nacionalista i fašista.

Šnajder ovdje napušta Slavoniju i sa Sturmansom Georgom Kempfom odlazi u Poljsku, epicentar Drugog svjetskog rata. U Poljskoj je rat počeo, tada sa Staljinom kao Hitlerovim saveznikom; Poljsku su pogodila najveća ratna razaranja; u njoj su se nalazila najveća židovska geta; u njoj su se nalazili najveći logori uništenja; u Poljskoj je rat nastavljen i nakon završetka Drugog svjetskog rata... Odvođeni svoj roman u Poljsku Šnajder se okušava na europskoj književnoj i povijesnoj sceni. Ozbiljan je to izazov. U Poljskoj kao da se povijest udesetorostručuje. Lokalna ratišta i stratišta zamjenjuju ona svjetska.

No odlaskom u Poljsku roman ulazi u povijesni tematski park. A Georg Kempf se pretvara u vodiča, Odiseja koji tumara između Waffen SS-a, Armije Krajowa, židovskih bjegunaca i Crvene armije; između Auschwitzta i Treblinke. Šnajder tu gubi i smjer romana i lik Georga Kempfa – utemeljenog na biografiji vlastitog oca Đure Šnajdera, također mobiliziranog u Waffen SS – ali sasvim svjesno, s proračunatim gubitkom, stavljajući povijest u prvi plan. Stavljajući u prvi plan tog Behemota, njemačkog, europskog, transkontinentalnog, koji se nigdje tako dugo i žestoko nije gostio kao na tijelu razapete Poljske.

Vrhunac poljske epizode Šnajder najavljuje upozorenjem čitatelju: „Pozor! Uznemirujući sadržaj!“ Doba mjedi, doba zmije koju je Mojsije načinio prema naredbi Boga, doba je odsutnog Boga; doba ideje u koju se mora vjerovati i vrijeme obožavanja mjedenih kumira. A u tom dobu počinju se najgori užasi. Kada posvjedoči ubojstvu djeteta koje je svojim plačom umalo odalo skrivenu grupu Židova, Georg Kempf može krenuti dalje. Vratiti se ponovo Dunavom u Slavoniju, vratiti se vlastitoj sudbini i sudbini Volksdeutscherske zajednice.

O sudbini njemačke zajednice, svih tih obitelji iza kojih su ostale priče o bogatim selima u koja su se nakon rata doselili neki novi ljudi, pisale su se knjige (Ludwig Bauer) i snimali filmovi (Branko Schmidt). Šnajderu je za „**Doba mjedi**“ bio potreban „cijeli život“. Slično kao i nobelovki **Herti Müller** za „Ljuljačku daha“, roman o sudbini rumunjskih Sasa. Sjećanja svojih sunarodnjaka počela je bilježiti tek 2001., četrnaest godina nakon što je emigrirala u Njemačku, a knjigu je završila tek 2009., taman da, zajedno s već objavljenim „Da mi je danas bilo ne susresti sebe“ i „Remen, prozor, orah i uže“, uđe u bubanj za Nobela.

I Šnajderu je trebalo vremena. Ne zato jer je sudbina Volksdeutschera politički osjetljiva tema. Dapače, to je odavno prestala biti. Već zato što je „Doba mjedi“ ono što se uobičajava nazvati testamentom, oporučnim roman. A za to treba vremena. Za to treba čekanja. I Šnajder je čekao. S manama gotovo koliko i vrlinama „Doba mjedi“ je njegov životni tekst.

– POVEZANI SADRŽAJ –

Najava • 27.04.2016.

Razgovor o novom romanu Slobodana Šnajdera 'Doba mjedi' u Booksi

Kritika • 22.10.2007.

Slobodan Šnajder : 505 sa crtom

Najava • 17.01.2006.

Predstavljanje izabranih djela Slobodana Šnajdera

